

De bosbouwkundige mogelijkheden in de duinen

Reacties en commentaar

Naar aanleiding van het artikel van J. L. Guldemond, K. R. van Lynden en W. H. van der Molen over de bosbouwkundige mogelijkheden in de duinen in het Nederlands Bosbouw Tijdschrift 1968, 40 (11): 409-419, kregen wij tot ons genoegen twee reacties van E. J. G. Swellengrebel en van W. J. Weidema. Deze worden hieronder in hun geheel opgenomen, terwijl de auteurs van het oorspronkelijke artikel vervolgens hun antwoord op deze reacties hebben gegeven.

Reactie van E. J. G. Swellengrebel:

Met betrekking tot het artikel in het novembernummer van ons tijdschrift over de bosbouwkundige mogelijkheden in de duinen, zou ik het volgende willen opmerken.

In de eerste plaats is het gevolg van de - inderdaad noodzakelijke - zeer wijde stand van de bomen in een duinbos, dat er bomen met dikke zijtakken en knoestig hout worden gekweekt, die voor de houtproductie weinig waarde hebben. Als scherm-bos kan een dergelijke wijde beplanting wèl van belang zijn.

Een aspect van de groeiplaatsfactoren, dat niet aan de orde is gekomen, is het grote klimatologische verschil tussen noord- en zuidhellingen van duinen, veroorzaakt door een verschil in zonnestraling en bodemvochtigheid. Juist op de koele noord- en oosthellingen kan een bosbeplanting aanslaan, die uiteindelijk, met de voeten in de luwte, boven het duin kan uitgroeien, en zo de karakteristieke vorm van de duinen kan accentueren, in tegenstelling tot een "produktiebos" over de gehele oppervlakte, waardoor het natuurlijke reliëf juist wordt dichtgesmeerd.

Tenslotte wordt op bladzijde 419 een opsomming gegeven van heesters en loofhoutsoorten, in volgorde van toenemende wind- en zoutgevoeligheid. Uit de context meen ik te begrijpen dat het hier speciaal gaat om windsingelplanten, zodat klimplanten en kruipende planten, zoals rozen en bramen, in een dergelijke lijst slechts van ondergeschikte betekenis kunnen zijn; vooral rozensoorten kunnen evenwel waardevol zijn om een bosrand minder toegankelijk voor publiek te maken. De genoemde wind-

gevoeligheid van de verschillende soorten is niet geheel in overeenstemming met de ervaring die bij beplantingen in het duingebied tussen Scheveningen en Wassenaar is opgedaan. Wanneer de toenemende wind- en zoutgevoeligheid per regel, en niet per soort wordt aangegeven, kom ik tot de volgende opsomming, waarbij bedacht moet worden dat deze reeks niet op metingen maar alleen op visuele waarnemingen berust, en dat in bepaalde gevallen sommige soorten een regel hoger of lager zullen moeten staan. Rozensoorten horen omstreeks in regel 2 thuis:

- 1 duindoorn, liguster, kruipwilg
- 2 olijfwilg, meidoorn, vlier
- 3 esdoorn, populierensoorten, eik
- 4 berk, kardinaalshoed, berberis
- 5 wegedoorn, sleedoorn
- 6 lijsterbes, Gelderse roos.

Van de in het artikel genoemde soorten: brem en boksdoorn is mij de windgevoeligheid niet voldoende bekend om deze in mijn reeks te kunnen rangschikken.

Commentaar van auteurs op reactie - Swellengrebel

De door Swellengrebel in zijn betoog opgemerkte punten betreffende takkigheid en klimatologische verschillen van de hellingen zijn juist en als aanvullingen belangrijk. Het punt van de wind- en zoutgevoeligheid van houtsoorten behoeft echter enige verduidelijking. Wij zouden n.l. willen onderstrepen dat de door ons opgestelde volgorde berust op een soort "gemiddelde" van het gehele kustgebied en van plaats tot plaats wel enige variatie kan vertonen. De goede ervaringen, die men in Haamstede, in Noord-Holland en op Texel heeft met bijvoorbeeld esdoorn en abeel, hebben ons deze soorten wat meer vooraan op de lijst doen plaatsen. Wij nemen echter gaarne aan dat er plaatselijk andere resultaten en opvattingen zijn. Ten aanzien van het gebruik van klimmende en kruipende planten, zoals rozen en bramen, menen wij dat deze in de voorste rand van windsingels ook als eerste aanzet betekenis kunnen hebben.

Reactie van W. J. Weidema:

Nog iets over bosbouwkundige mogelijkheden in de duinen

(Some comments on the silvicultural possibilities in the dunes, Nederlands Bosbouw Tijdschrift 1968, 40 (11): 409-419).

Summary

In this commenting article the author emphasizes that the coastal sand dunes should be considered as nature preservation areas only; consequently any afforestation should be avoided, unless in incidental cases such as planting for wind protection and for the purpose of concealing objects such as buildings, masts etc. Furthermore, any planting should only be done with species botanically belonging to the dune area concerned.

Finally, the specific advantages of afforestation of a zone behind the sand dunes of Voorne (situated west of Rotterdam) are mentioned (advantages due to the wind-breaking and salt-absorbing character of these rather broad and densely brushwood covered dunes, in combination with there being an adequate ground water level).

Meer waarden dan houtteelt alleen

Het artikel over duinbebossing vraagt enig commentaar. Dit zeer verdienstelijke artikel behandelt aspecten van de duinbebossingen. Men mag er toch evenwel van uitgaan dat bebossing van natuurterreinen als duinen verleden tijd is. De eventueel aanwezige natuurwetenschappelijke waarde, de landschappelijke aantrekkelijkheid en daardoor de recreatieve waarde zullen door bebossing verloren gaan, en dat terwijl er van rentabiliteit van deze bebossingen vrijwel geen sprake meer zal zijn. Uitgaande van genoemde aspecten kan in deze tijd van duinbebossing geen sprake meer zijn. Wij dienen de duinen, één van onze laatste natuurlijke landschappen, hun waarden te laten; dit kan onder meer gebeuren door er geen bos van te maken. De in het artikel genoemde *Pinus nigra* opstanden in de boswachterij "Noordwijk" mogen een voorbeeld vormen van de nadelen van een duinbebossing. Hier is sprake van natuurwetenschappelijke schade onder meer door het verloren gaan van floristisch belangrijke noordhellingen, terwijl toch niemand zal willen beweren dat uitgebreide dennenakkers als die van Noordwijk fraaier zijn dan het steeds van kleur wisselende duin. Er heeft hier onder andere een landschappelijke verarming plaatsgevonden, die heden ten dage niet meer toegelaten zou mogen en kunnen worden.

Mag er dan nooit in het duin worden geplant? In *incidentele* gevallen zullen er geen bezwaren be-

hoeven te zijn, mits er geen bijzondere natuurwetenschappelijke schade wordt geleden. Denken wij bijvoorbeeld aan een beplanting rond een in de duinen of tegen de duinenrij gelegen kampeerplaats.

Sortimentskeuze

Nu een voorbeeld van de incidentele duinbebossing ter sprake is gekomen, iets over het te gebruiken sortiment.

Zo mogelijk bepalen wij dit sortiment op een vegetatiekundige grondslag. Soorten als olijfwilg, boksdoren en *Rosa rugosa* behoren in een dergelijk sortiment niet te worden opgenomen.

Is er geen ontkomen aan het aanleggen van een windsingel of een maskerende beplanting in het duin, dan moet de sortimentskeuze vegetatiekundig verantwoord zijn. Een vegetatiebeschrijving van de omgeving kan in deze vaak veel informatie over de keuze geven.

Het voorgaande lijkt de bosbouwer, gewend als hij is exoten uit allerlei landen te gebruiken, wellicht wat overdreven. In voorkomende gevallen dient het besef voorop te staan dat de duinbebossing geen beplanting is van een willekeurig stuk grond, maar van schaars aanwezig natuurlijk landschap. Hier is eerder terughoudendheid en voorzichtigheid op zijn plaats dan voortvarendheid.

Waterwinning

Ook de waterwinning is een factor van belang. De randstad kent slechts weinig duinen zonder waterwinning zoals de duinen van Voorne. Bebossing betekent wateronttrekking en zal daarom gering enthousiasme ontmoeten bij duinwaterleidingorganisaties. Deze factor dient onder de ogen te worden gezien.

Binnenduïnbossen; mogelijkheden op Voorne

Bebossing van de (al dan niet afgegraven) zone achter de duinenrij is een interessanter en hoopvoller punt dan de duinbebossing. In dit verband lijkt het nuttig om de situatie op Voorne te bezien.

Achter een 200 m brede duinenrij heeft zich het bos van het landgoed "Mildenburg" te Oostvoorne voortreffelijk ontwikkeld. De duinenrij is voorzien van dichte struwelen - het bijzondere aspect van de Voornse duinen! - waartussen enige tientallen jaren geleden op bescheiden schaal en verspreid wat abelen, populieren en dennen zijn geplant. Direct achter een ongeveer tien meter hoge evenwijdig met de kustlijn lopende rug begint een vrij oud gemengd loofbos met als hoofdhoutsoorten eik, beuk, es, iep, en esdoorn. De kronen zijn normaal van vorm, op die van de 10-30 m brede manteling van beuk na (zie foto).

Beukenmanteling van landgoed "Mildenburg", Oostvoorne.
Foto: W. J. Weidema

Dit bos nu is opgegroeid zonder de aanwezigheid van een echte windsingel en heeft geprofiteerd van de aanwezigheid van een begroeid duin, een betrekkelijk hoge duinrug waarop aan de binnenzijde de beukenmanteling en een goede bodem, factoren die min of meer voor de gehele zone achter de Voornse duinen gelden, en die dan ook de verleiding doen ontstaan de aanleg van goed groeiende en fraaie loofbossen als dat van "Mildenburg" achter deze duinen voor te stellen. Dit zou neer komen op bebossing van landbouwzandgronden in hoofdzaak gelegen tussen Rockanje en Hellevoetsluis. In deze bebossingen zouden vele recreatieve voorzieningen hun plaats kunnen vinden, waardoor tezamen met de duinen een aantrekkelijke totaliteit kan ontstaan. De gedachte van een nationaal park dringt zich als vanzelf naar voren. Door toedeling in de ruilverkaveling Voorne-Putten kan een dergelijke ontwikkeling op gang worden gebracht.

Commentaar van auteurs op reactie - Weidema

In zijn reactie behandelt Weidema enkele onderwerpen zoals de binnenduïnbossen en de mogelijkheden op Voorne, waar wij het zeker mee eens kunnen zijn en die geen nader commentaar behoeven. Ten aanzien van het onderwerp "meer waarden dan houtteelt alleen" menen wij echter nog enige toelichting te moeten geven. Weidema legt hierbij de nadruk op de natuurwetenschappelijke waarden van de duinen en veroordeelt de duïnbossingen. Enkele opmerkingen moeten hier wel bij gemaakt worden.

In de eerste plaats zouden wij willen opmerken dat, hoewel Weidema zelf schrijft "meer waarden dan houtteelt alleen", hij juist weer sterk de nadruk legt op de natuurwetenschappelijke kant. Er zijn bepaald meer aspecten aan deze zaak. Wanneer Weidema bijvoorbeeld spreekt van natuurwetenschappelijke

schade door de aanleg van de nu reeds vaak genoemde dennebossen van Noordwijk, kunnen wij dit wel met hem eens zijn, maar willen wij er toch op wijzen dat deze niet geplant zijn voor de vreugde van de houtteelt alleen, maar vooral ook om de verstuing van het gebied tegen te gaan. Blijkbaar was hier, in tegenstelling tot de situatie op Voorne, de natuurlijke duinbegroeiing niet in staat deze functie te vervullen.

Voorts wordt enigszins gesuggereerd, dat wij zonder meer alle duinen zouden willen bebossen. Daar is geen sprake van. Voor een belangrijk deel had onze inventarisatie zelfs niet eens betrekking op de duinen zelf, maar op de achter de duinenrijen gelegen bosterreinen (zoals ook Weidema zelf het landgoed "Mildenburg" bespreekt), terwijl bovendien in de slotbeschouwing op pagina 419 duidelijk is gesteld dat de duinbebossing niet slechts een houtteeltkundig probleem is. Letterlijk staat er: De vraag "Moet men eigenlijk wel bos planten in de zone vlak achter de duinenrij?" is niet eenvoudig te beantwoorden. Hierin spelen factoren van economische, landschappelijke en recreatieve waarden een grote rol.....

Het doel van ons onderzoek was dan ook uitsluitend vast te stellen op welke factoren gelet moet

worden, indien men om welke reden dan ook beplantingen in of nabij het duingebied wil aanleggen of handhaven. Daarbij gaat het vooral om het aanbrengen van beschutting, waarbij het evenwel niet altijd mogelijk zal zijn de sortimentskeuze uitsluitend op vegetatiekundige grondslagen te baseren.

Tenslotte zouden wij nog willen opmerken dat Weidema de recreatieve betekenis van beplantingen in of tegen de duinen wel wat onderschat. Wie de Nederlandse duinen bezoekt, ziet daar steeds mensen verpozing zoeken. Op kille dagen beschermd tegen de wind, op warme dagen beschermd tegen al te felle zon. Wij menen dan ook dat onder Nederlandse omstandigheden beplantingen in de duinen van groot belang zijn voor recreatieve voorzieningen als kampeer- en picknickplaatsen, die beschutting behoeven. Deze hebben verder het voordeel dat grote aantallen bezoekers hier verpozing kunnen vinden. De duinterreinen van natuurwetenschappelijke waarde blijven zo gevrijwaard van overmatig bezoek, terwijl de liefhebber ze toch wel weet te vinden. Vereist is natuurlijk dat de beplantingen in de duinen aantrekkelijk zijn. Beplantingen behoeven echter geen dennenakkers te zijn, ze kunnen met de huidige kennis ook op esthetisch verantwoorde wijze worden ingericht.

Studiedag "Mens, Bos en Arbeid"

Op 14 mei a.s. organiseert de Commissie Onderzoek Rationalisatie Bosbouw (CORB) van het Bosbouwproefstation een studiedag "Mens, bos en arbeid" in motel Moto Resto, Rijksweg 12 te Bunnik.

Deze studiedag is gewijd aan sociaal-economische problemen in de bosbouw.

Het programma luidt als volgt:

9.30 uur Aankomst deelnemers

10.00 uur Opening door ir. J. F. Woltersen, directeur van het Bosbouwproefstation, voorzitter van de CORB

10.15 uur Inleiding door prof. dr. E. W. Hofstee. Hoogleraar aan de Landbouwhogeschool, discussieleider

10.30 uur Mens en arbeid als twee-eenheid in de economie van de bosbouw, ir. P. H. M. Tromp, houtvester bij de Koninklijke Nederlandsche Heide- maatschappij

11.00 uur Bedrijfsorganisatorische ontwikkelingen in de landbouw, prof. dr. R. H. A. van Duin, adjunct-directeur van de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders

11.30 uur Pauze

12.00 uur Enkele sociale gevolgen van de technologische ontwikkeling, dr. A. van Biemen, directeur van de Arbeidersgemeenschap der Woodbrookers

12.30 uur Lunch

14.00 uur Discussie, onderbroken door pauze

16.15 uur Samenvatting door prof. dr. E. W. Hofstee

16.30 uur Sluiting door ir. J. F. Woltersen

Deelname aan de studiedag is mogelijk door storting van f 12,50 per persoon uiterlijk 25 april 1969, op giro 948540 van het Bosbouwproefstation te Wageningen, onder vermelding "Mens, bos en arbeid". Dit bedrag omvat kosten voor koffie, thee, aperitief en koffietafel. Deelnemers ontvangen na inschrijving een drietal preadviezen, alsmede een bewijs van deelname.